

UTJECAJ SOCIO-EKONOMSKIH KARAKTERISTIKA NA KRIMINALITET PUNOLJETNIH OSOBA U HRVATSKOJ

Slobodan Uzelac

Originalni znanstveni članak

Odsjek za socijalnu pedagogiju
Fakulteta za defektologiju, Zagreb

UDK: 343.9
Zaprimljeno: 3. 12. 1993.

Sažetak

Na uzorku od 100 općina Republike Hrvatske, metodom multiple regresijske analize, analizirani su odnosi između 12 dimenzija socio-ekonomskog razvoja dobijenih kao rezultat komponentne analize 55 inicijalnih varijabli razvoja i 10 varijabli kriminalnog ponašanja. Analiza upućuje na zaključak prema kojemu najveći kriminogeni utjecaj ima razvojna dimenzija identificirana kao "razvoj poljoprivrede".

KLJUČNE RIJEČI: razvoj, socio-ekonomske karakteristike, kriminalitet punoljetnih osoba

1. PROBLEM

Problem ovoga rada su varijacije socio-ekonomskih fenomena i njihov utjecaj na kriminalitet punoljetnih osoba. Konkretnije, intenzitet doprinosa vršenju krivičnih djela i način toga doprinosa - posredan ili neposredan. Bavljenje ovim problemom znači, zapravo, poniranje u sadržaje koji na izvjestan način predstavljaju "vječnu temu" kriminologije i njoj tangentnih znanstvenih disciplina. Sjetimo se samo sada već pomalo zaboravljenih tekstova M. A. Elliott o "činocima kriminaliteta", posebno dijela o "zločinu i našem visokom životnom standardu" (1962, str. 235). Prisjetimo se, nadalje, grupe tzv. objektivnih etioloških teorija, teorija koje poprilično jednostrano gotovo sve važnije etiološke elemente kriminaliteta svode na ekonomske faktore (R. Merton, 1961, E. Sutherland i D. R. Cressey, 1966, M. Clinard i D. J. Abbott, 1973 i sl.). Naši su autori, dakako, slijedili ovakva shvaćanja. Nije, nažalost, nikada bilo dovoljno snaga za izvođenje cjelovitog istraživanja koje bi već poodavno stečene spoznaje o zakonitostima koje vladaju na relaciji socio-ekonomske karakteristike - kriminalno ponašanje punoljetnih osoba temeljitije proučile u po koječemu specifičnom prostoru Republike Hrvatske. U posljednje vrijeme, točnije pokretanjem znanstveno-istraživačkog projekta pod naslovom "Utjecaj socijalnih čimbenika na razvoj kriminaliteta u Hrvatskoj", kojega je voditelj M. Singer, objavljeno je nekoliko radova koji približe propituju specifičnu stvarnost Republike Hrvatske u odnosu na ovaj problem (S.

Uzelac, 1992, Lj. Mikšaj-Todorović, 1992). Ovaj je rad također dio spomenutog projekta.

Hipoteza od koje polazimo jest da globalni razvojni fenomeni odnosno one dimenzije s kojima se taj razvoj opisuje i mjeri, značajno povećavaju vjerojatnost krivičnih djela, ali da je taj doprinos posrednog karaktera jer se utjecaj razvojnih dimenzija odvija preko niza medijatora mikrosocijalne i personalne prirode. Problem ovoga rada može se definirati i kao pokušaj davanja odgovora na pitanje postoji li različita razvojna determiniranost pojedinih oblika kriminalnog ponašanja odnosno različita konstelacija socio-ekonomskih karakteristika između pojedinih vrsta krivičnih djela. Dakako, različita konstelacija u pogledu prirode i intenziteta povezanosti tih karakteristika i vrste krivičnih djela.

Cilj je rada da otkrivanjem odnosa između globalnih društveno-ekonomskih pojava i individualnih reagiranja omogući kreiranje adekvatnijih akcija kriminalne politike u cilju sprečavanja i suzbijanja kriminalnog ponašanja. Osim toga cilj rada je da provjeri neke propozicije sociološko-kriminoloških teorija koje korjene kriminaliteta prije svega traže u globalnim društvenim fenomenima.

2. METODE

Odnos između socio-ekonomskih karakteristika i kriminalnog ponašanja punoljetnih osoba ispitan je na populaciji općina u Republici Hrvatskoj prema važećoj administrativnoj podjeli u vrijeme ispitivanja. Ukupan broj općina obuhvaćenih analizom jest 100 jer je izvjes-

tan broj općina morao biti izostavljen zbog nedostataka podataka u nekim varijablama.

Ispitivanje je izvedeno na osnovi sekundarnih podataka o razvoju i kriminalitetu koji su dobiveni iz odgovarajućih zvaničnih statističkih izvora. Inicijalne podatke o razvoju činilo je 55 indikatora koji su opisivali ekonomski, društveni, kulturni, turistički, demografski i ekološki razvoj Republike. Komponentnom analizom tih 55 indikatora svedeno je na 12 dimenzija (B. Wolf i A. Hošek, 1991) tako da su u ovu analizu ušle sljedeće:

1. Razvoj turizma
2. Gustoća naseljenosti
3. Razvoj poljoprivrede
4. Robni željeznički promet
5. Razvoj osnovnog školstva
6. Stambena izgradnja
7. Razvoj zdravstva
8. Stupanj urbanizacije
9. Razvoj industrije
10. Vrijednost osnovnih sredstava
11. Razvoj voćarstva i vinogradarstva
12. Promet putnika željeznicom

Kriminalno ponašanje punoljetnih osoba definirano je i mjereno brojem pravomoćnom sudskom presudom osuđenih osoba u općini za neko od krivičnih djela predviđenih pozitivnim krivičnim propisima. Međutim, kako pojedina krivična djela imaju distribuciju rijetkih slučajeva, bilo je nužno njihovo svrstavanje u određene kategorije, a kao temelj za stvaranje kategorija poslužile su glave krivičnog zakona tako da su u analizu ušle sljedeće varijable:

1. Krivična djela protiv života i tijela (krvni delikti)
2. Krivična djela protiv imovine (imovinski delikti)
3. Krivična djela protiv privrede (privredni delikti)
4. Krivična djela protiv dostojanstva ličnosti i morala (seksualni delikti)
5. Krivična djela protiv ugrožavanja sigurnosti javnog saobraćaja (saobraćajni delikti)
6. Ostala krivična djela (ostali delikti).

Ovim varijablama, kao nesumnjivi indikatori kriminalnog ponašanja i istovremeno indikatori koji to ponašanje detaljnije objašnjavaju, dodane su još i sljedeće:

1. Broj povratnika (recidivizam)
2. Broj bezuvjetno izrečenih sankcija
3. Broj izrečenih sigurnosnih mjera.

Analiza odnosa između socio-ekonomskih karakteristika i ovih varijabli kriminaliteta učinjena je metodom multiple regresije. Redukcija 55 indikatora razvoja izvedena je komponentnom analizom i rotacijom značajnih komponenata u orthoblique pozicije. Broj značajnih

komponentata određen je na osnovi Guttman-Kaiserovog kriterija.

3. REZULTATI

3.1. Krivična djela protiv života i tijela

Osnovna teza od koje polazimo pri ispitivanju odnosa između socio-ekonomskih karakteristika i krivičnih djela protiv života i tijela mogla bi se u najkraćem obliku svesti na sljedeće: prijestupi protiv života i tijela su prvenstveno uvjetovani fenomenima koji pripadaju mikrosocijalnom i personalnom prostoru pa otuda valja očekivati nisku povezanost globalnih socio-ekonomskih karakteristika i rasprostranjenosti ovih prijestupa u pojedinim općinama Republike. Toj tezi valja pridodati još jednu, nešto veće razine općenitosti, a prema kojoj razvojni fenomeni, iako u suštini objašnjavaju mali dio varijance ovih prijestupa, potiču njihovo javljanje, odnosno djeluju u smjeru povećanja njihovog broja. Obje te teze temeljile su se na teorijskim stajalištima u kojima je dokazivano (a) da razvojne procese prati niz sekundarnih fenomena koji mogu faktorizirati kriminalno ponašanje (migracijska kretanja, razvoj subkultura i njihovi sukobi, destrukcija obitelji itd.) i (b) da razvojne dimenzije opisuju globalne procese i pojave te da zbog toga i nije logično očekivati neki veći stupanj paralelnosti između tih globalnih fenomena i konkretnog ponašanja. Rezultati do kojih smo došli pokazuju, međutim, da su obje te teze bile nekorektne, ili, točnije, nekorektne u onom dijelu koji se odnosi na stupanj i smjer povezanosti razvojnih dimenzija i prijestupa protiv života i tijela. Naime, dvanaest socio-ekonomskih karakteristika, čije odnose sa deliktima protiv života i tijela analiziramo, dalo je multiplu korelaciju reda veličine .608 što praktično znači da se sa tih dvanaest komponenata razvoja može objasniti 37% krivičnih djela protiv života i tijela koje čine punoljetne osobe. Postotak objašnjene varijance ovog reda veličine može se po svim istraživačkim kriterijima smatrati značajnim rezultatom bez obzira što je on, kako će se vidjeti nešto kasnije, znatno niži nego što je to slučaj kod nekih drugih vrsta prijestupa. Taj postotak objašnjene varijance posljedica je značajnih povezanosti većine socio-ekonomskih karakteristika (8 do 12) ali, kako to pokazuje struktura regresijskog faktora najbližeg ovom tipu prijestupa, prije svega razvoja turizma, stupnja urbanizacije i prometa putnika željeznicom (vidjeti F beta koeficijente u tabeli broj 1.). Što se tiče smjera povezanosti, u skladu sa polaznom tezom bio je samo smjer povezanosti "promet putnika željeznicom". Naime, od svih karakteristika koje imaju značajne korelacije sa prijestupima protiv života i tijela jedino ova razvojna dimenzija ima korelaciju pozitivnog predznaka, odnosno jedino ona pokazuje da će ovih

prijestupa biti više paralelno većom razvijenošću putničkog željezničkog saobraćaja. Radi se u stvari o mjestima koja predstavljaju putničke željezničke čvorove i poznatom fenomenu da se oko tih čvorova okuplja veliki broj ljudi, sa sociopatološkim pojavama kao pratećim načinima ponašanja (prostitucija, alkoholizam, narkomanija) usljed kojih je, vjerojatno, i povećan broj prijestupa protiv života i tijela. No ova socio-ekonomska karakteristika nije tipična samo po tome što jedina potiče porast prijestupa protiv života i tijela. Njena paricajalna korelacija i koeficijent parcijalne regresije su također značajni pa valja zapaziti da ta karakteristika porastu ovih prijestupa doprinosi i neposredno, odnosno da omogućuje njihovo predviđanje.

Sve ostale socio-ekonomske karakteristike, one koje su značajno povezane, imale su smjer povezanosti negativnog predznaka što praktično znači da su kontraindicirane za javljanje ovih djela, odnosno da smanjuju vjerojatnost njihova izvršenja. Analiza prirode tih karakteristika pokazuje da će prijestupa protiv života i tijela biti manje prije svega paralelno sa razvojem turizma (-.372) i stupnjem urbanizacije (-.338), a zatim i sa razvojem industrije (-.213), robnog željezničkog prome-

ta (-.224) i osnovnog školstva (-.214). Ovome treba dodati da će tih prijestupa također biti manje u gušće naseljenim područjima (-.253) te područjima u kojima je veći stupanj razvijenosti materijalnog elementa proizvodnih snaga, tj. veća vrijednost osnovnih sredstava (-.263). Od tih povezanosti valja naročito naglasiti povezanost sa razvojem turizma zbog očiglednog pozitivnog doprinosa ovog razvoja smanjenju prijestupa protiv života i tijela i činjenice da ta povezanost ima praktičnog značaja jer je sigurnost značajna komponenta turističke privrede. Osim toga valja naglasiti povezanost sa razvojem industrije iako je ona prilično niska i ne doprinosi u značajnijem obujmu reduciranju ovih delikata. No činjenica da veći razvoj industrije u pravilu povlači smanjenje broja prijestupa protiv života i tijela, ili obrnuto, da je niska razina industrije praćena povećanjem broja tih delikata, upućuje na zaključak da bi i sa praktičnog i sa teorijskog stajališta bilo značajno izučiti mehanizme preko kojih industrijski razvoj tako djeluje. Ovo utoliko prije što je dobijeni rezultat prilično neočekivan i što odstupa od uobičajene hipoteze po kojoj industrijski razvoj svojim promjenama u društvenom i kulturnom statusu pojedinca doprinosi povećanju kriminaliteta.

Tablica 1.

Povezanost krivičnih djela protiv života i tijela socio-ekonomskih karakteristika¹

Red.br.	FAKTORI	R	R _p	beta	F beta
1.	RAZVOJ TURIZMA	-.372*	-.161	-.215	-.612
2.	GUSTOĆA NASELJENOSTI	-.253*	-.236*	-.239*	-.416
3.	RAZVOJ POLJOPRIVREDE	.161	.084	.074	.265
4.	ROBNI ŽELJEZN. PROMET	-.224*	-.130	-.116	-.368
5.	RAZVOJ OSNOVNOG ŠKOL.	-.214*	-.097	-.087	-.351
6.	STAMBENA IZGRADNJA	-.012	.170	.152	-.021
7.	RAZVOJ ZDRAVSTVA	-.056	.261*	.269*	-.092
8.	STUPANJ URBANIZACIJE	-.338*	-.196	-.198	-.555
9.	RAZVOJ INDUSTRIJE	-.213*	-.194	-.180	-.349
10.	VRIJEDNOST OSN. SREDS.	-.263*	-.038	-.041	-.432
11.	RAZVOJ VOČAR. I VINOGR.	.040	.067	.059	.066
12.	PROMET PUTNIKA ŽELJEZN.	.339	.226*	.209*	.558
	delta=37.07		R _m =.608		Q=.000

Ostale povezanosti, po našem shvaćanju, nisu naročito interesantne. Gustoća naseljenosti, kao razvojna karakteristika, opisuje činjenicu da je u naseljenijim, vjerojatno urbanijim, područjima ovih delikata također manje i sa tim rezultatom skoro potpuno korespondira i karak-

teristika koja opisuje stupanj urbanizacije. Mada nema dovoljno podataka reklo bi se da iza te povezanosti stoji socijalno-kulturni razvoj sredina za koji je iz nekih prethodnih rezultata (Leone, u; Radovanović i sur., 1991) poznato da također utječe na smanjenje delikata

1. R je koeficijent linearne korelacije, R_p koeficijent parcijalne korelacije, "beta" koeficijent parcijalne korelacije, F-beta struktura regresijskog faktora najbližeg toj vrsti prijestupa, Delta koeficijent depriminacije izražen kao postotak objašnjene varijance, R_m je multipla korelacija a q razina značajnosti multiple korelacije. Objašnjenje ovih simbola vrijedi i u svim narednim tablicama. Svi statistički značajni koeficijenti, u ovoj i narednim tablicama, obilježeni su zvjezdicama (.05).

protiv života i tijela. Ovome u prilog ide i značajna parcijalna korelacija karakteristike koja opisuje razvoj zdravstva a koja očigledno ima supresorski karakter.

Bitna osobina skoro svih socio-ekonomskih karakteristika je, međutim, da je njihov doprinos smanjivanju delikata protiv života i tijela posredne prirode. To praktično znači da iza razvojnih fenomena stoji niz medijatora preko kojih ti razvojni fenomeni djeluju smanjujući napade na život i tijelo. Moguća i vrlo vjerojatna hipoteza je da ti medijatori pripadaju mikrosocijalnom i personalnom području pa bi i iz teorijskih i praktičnih razloga bilo veoma značajno dizajnirati istraživačke radove sa ciljem provjere te hipoteze i identificiranjem onih medijatora koji služe kao prenositelji razvojnih utjecaja. Identifikacija tih medijatora nesumnjivo bi doprinjela kreiranju jedne produktivnije i svrsishodnije politike prevencije kriminalnog ponašanja uopće i posebno ponašanja uperenog na fizički i društveni integritet pojedinca.

Na kraju valja reći da se izvjestan broj razvojnih socio-ekonomskih karakteristika ponaša neutralno u odnosu na krivična djela protiv života i tijela. Nulte veze sa ovim prijestupima konstatirane su kod faktora identificiranih kao razvoj poljoprivrede, stambena izgradnja i razvoj voćarstva i vinogradarstva pa se može reći da će ovih delikata biti manje ili više nezavisno od tih socio-ekonomskih karakteristika.

3.2. Krivična djela protiv imovine

Analiza učestalosti kriminaliteta punoljetnih osoba u zadnjih dvadesetak godina pokazala bi da imovinski kriminalitet zauzima vrlo značajno mjesto u strukturi ukupnog kriminaliteta. Osim toga ta analiza bi pokazala da imovinski kriminalitet ima stalnu tendenciju porasta te da također postoji tendencija porasta težine ovih

oblika kriminalnog ponašanja. Pri analizi odnosa socio-loških karakteristika i ovih delikata valja imati u vidu isto tako činjenicu da u unutrašnjoj njihovoj strukturi dominiraju krivična djela imenovana kao krađa, teška krađa i pljačka tako da ta djela vjerojatno i određuju prirodu odnosa sa dimenzijama razvoja. Konačno, za razumijevanje tih odnosa važno je primjetiti da je kriminal protiv imovine prvenstveno kriminal osoba muškog spola jer u ukupnom broju izvršitelja tih djela osobe ženskog spola sudjeluju u vrlo malom postotku. Kriminal protiv imovine je najklasičniji oblik kriminalnog ponašanja prisutan u svim društvenim sustavima, u svim zemljama neovisno od kulture, društvenog uređenja i slično. Zato vrijedi pretpostavka da je ova vrsta kriminalnog ponašanja više nego drugi oblici u nekakvom odnosu sa razvojem. Drugim riječima, moguće je pretpostaviti da je udio mikrosocijalnih ili personalnih faktora u ovim deliktima manji nego kod drugih prijestupa. Konačno, kod imovinskih delikata koje čine punoljetne osobe moguće je očekivati i snažnije odnose s razvojem nego kod maloljetnika jer kod ovih drugih djeluju mnogi faktori specifični za taj uzrast.

Već letimičan pogled na tabelu koja slijedi pokazuje da pretpostavke o visokoj paralelnosti razvoja i imovinskog kriminala nisu bile bez osnove. Multipla korelacija reda veličine .725 i koeficijent determinacije 52.70 (izražen u obliku postotka zajedničke varijance) zaista su vrijedni pozornosti i sugeriraju zaključak da društveno-ekonomski razvoj, gledano u cjelini, snažno potpomaže vršenje krivičnih djela protiv imovine. Taj zaključak valja, međutim, unekoliko revidirati jer detaljniji uvid u strukturu regresijskog faktora najbližeg imovinskom kriminalitetu pokazuje da sve komponente razvoja nemaju jednak doprinos javljanju tih delikata i da su neke potpuno neutralne u odnosu na te delikte.

Tablica 2.

Povezanost imovinskih delikata i socio-ekonomskih karakteristika

Red.br.	FAKTORI	R	R _P	beta	F beta
1.	RAZVOJ TURIZMA	-.281*	.238	.279*	.387
2.	GUSTOĆA NASELJENOSTI	.269*	.148	.127	.371
3.	RAZVOJ POLJOPRIVREDE	.358*	.602*	.580*	.741
4.	ROBNI ŽELJEZN. PROMET	.043	-.128	-.099	.059
5.	RAZVOJ OSNOVNOG ŠKOL.	-.079	-.011	-.008	-.109
6.	STAMBENA IZGRADNJA	.234*	.105	.080	.322
7.	RAZVOJ ZDRAVSTVA	.242*	.127	.111	.334
8.	STUPANJ URBANIZACIJE	-.048	-.137	-.118	-.067
9.	RAZVOJ INDUSTRIJE	.055	-.124	-.099	.076
10.	VRIJEDNOST OSN. SREDS.	.325*	.156	.145	.448
11.	RAZVOJ VOĆAR. I VINOGR.	-.022	.034	.026	-.031
12.	PROMET PUTNIKA ŽELJEZN.	-.048	-.097	-.076	-.209
	delta=52.70		R _m =.725		Q=.000

Daleko najveći doprinos imovinskom kriminalitetu, sudeći po visini linearnih korelacija, ima razvoj poljoprivrede (.538). Praktično to znači da će razvoj poljoprivrede poticati javljanje imovinskih prijestupa, odnosno da će ovih prijestupa biti najviše u poljoprivredno razvijenim područjima. Takav rezultat nesumnjivo predstavlja izvjesno iznenađenje jer su se u jednom sličnom istraživanju, sa istim uzrokom inicijalnih indikatora socio-ekonomskog razvoja (Leone, Radovanović i sur., 1991), kao najbolje determinante imovinskih prijestupa pokazali razvoj industrije i razvoj društvenih djelatnosti, dok je razvoj poljoprivrede imao minoran utjecaj (oko 6% zajedničke varijance). Budući da ne raspolažemo nekim konkretnijim podacima, a prvenstveno onima primarne naravi, teško možemo reći odakle ovakva specifičnost u odnosima između razvojnih dimenzija i imovinskog kriminala u Republici Hrvatskoj. Moguća hipoteza je da poljoprivredna područja Republike Hrvatske karakterizira visoka razina opće razvijenosti i da su u tim područjima prisutne, u svojstvu pratećih djelatnosti poljoprivrednog razvoja, mnoge komponente koje su u pozitivnim odnosima sa imovinskim kriminalom (industrija hrane, razvoj cestovnog i željezničkog transporta i sl.). Moguće je, isto tako, odnos poljoprivrednog razvoja i imovinskih prijestupa objasniti i principima teorije oportuniteta, odnosno jednostavno tako što poljoprivredni razvoj povećava broj povoljnih prilika za imovinske prijestupe, kao što su, uostalom, moguća i neka objašnjenja uz pomoć demografskih svojstava stanovništva.

No bilo da je u pitanju jedno, drugo, treće ili sasvim četvrto objašnjenje, poljoprivredni razvoj Republike prilično snažno determinira obujam i učestalost izvršenja krivičnih djela protiv imovine. Štoviše, visina parcijalne korelacije i koeficijenta parcijalne regresije sugeriraju da između ovih djela i poljoprivrednog razvoja postoji neposredna povezanost, odnosno da se broj imovinskih prijestupa u značajnom obujmu može predvidjeti na osnovi poznavanja stupnja poljoprivrednog razvoja.

Osim poljoprivrednog razvoja na imovinske prijestupe također značajno djeluje i razvoj turizma (.281). U načelu se može reći da će imovinskih prijestupa biti više i u turistički razvijenim područjima ali taj utjecaj je, sudeći po visini povezanosti, daleko manji nego u prethodnom slučaju. Značajna parcijalna korelacija i ovom prilikom ukazuje na neposrednu povezanost i mogućnost prognoze imovinskih prijestupa putem turističkog razvoja, ali je ta prognoza, budući da je koeficijent reda veličine .238, ograničenog dometa.

Češće vršenje krivičnih djela protiv imovine u turistički razvijenim područjima Republike Hrvatske izgleda nam prilično logičnim pa neke hipoteze o tome zašto se to

dogada i nisu potrebne. Razvoj turizma očigledno povećava broj za ove delikte motiviranih pojedinaca i broj povoljnih prilika za sam delikt pa se postulati teorija oportuniteta sami po sebi nameću.

Razvoj poljoprivrede i razvoj turizma su praktično i jedine dvije socio-ekonomske karakteristike koje imaju realnu povezanost sa imovinskim deliktima. Kažimo realnu ne toliko zbog visine povezanosti, mada se kad je u pitanju razvoj poljoprivrede i o tome može govoriti, koliko zbog neposrednog karaktera te povezanosti i mogućnosti prognoze ovih delikata na osnovi ovih komponenti razvoja. Osim za te dvije socio-ekonomske karakteristike za još tri se može reći da su praćene povećanjem imovinskog prijestupa, odnosno da doprinose povećanju broja imovinskih delikata. To su gustoća naseljenosti (.269), razvoj stambene izgradnje (.234) i vrijednosti osnovnih sredstava (.325). Za sve tri je, međutim, karakteristično da imaju niske povezanosti (najveća povezanost sadrži tek nešto više od 10% zajedničke varijance) i što je još važnije, sve tri su posredno povezane s ovim deliktima i ne omogućuju njihovo predviđanje. Drugim riječima, između njih i imovinskih krivičnih djela postoji izvjestan stupanj paralelnosti ali je on rezultat djelovanja nekih intervenirajućih varijabli koje ne pripadaju općem socio-ekonomskom prostoru. Raznorodnost te tri socio-ekonomske karakteristike upućuje na zaključak da i te intervenirajuće varijable mogu potjecati iz raznih područja. Naša je hipoteza da ih prije svega valja tražiti u mikrosocijalnom prostoru počinitelja ovih krivičnih djela, no tu bi hipotezu trebalo provjeriti sa sasvim drugačijim istraživačkim nacrtima nego što je ovaj. U svakom slučaju takav napor bio bi vrijedan pažnje, i to ne samo kad se radi o imovinskim deliktima, jer bi tada bilo moguće utvrditi koji su to medijatori preko kojih socio-ekonomski razvoj vrši utjecaj na kriminalno ponašanje. Ali i ne samo to nego i način kako se razvojne karakteristike "pretvaraju" u kriminalan čin kao i kako usmjeriti preventivnu akciju države radi sprečavanja javljanja kriminalnog ponašanja pod utjecajem razvoja.

Ostale socio-ekonomske karakteristike iz uzorka nisu značajno povezane s imovinskim prijestupima. To praktično znači da će ovih prijestupa biti više ili manje neovisno o željezničkom prometu putnika ili robe, o razvoju voćarstva i vinogradarstva, razvoju osnovnog školstva, stupnju urbanizacije ili razvoju industrije. Izostanak povezanosti s nekima od ovih karakteristika, recimo razvojem voćarstva i vinogradarstva ili razvojem osnovnog školstva (zbog činjenice da se radi o kriminalitetu punoljetnih), čini nam se prirodnim i očekivanim. Nije, međutim, očekivana nulta povezanost s razvojem industrije a pogotovo ne zbog činjenice da je u jednom sličnom istraživanju (Leone, Radovanović i sur.,

1991) razvoj industrije imao najveću povezanost sa ovim deliktima. Moramo priznati da ne vidimo razloge za ovakvo ponašanje ove socio-ekonomske karakteristike, osim eventualno ako nije u pitanju definiranost razvoja industrije nešto drugačijim indikatorima u ovom slučaju, pa je vjerojatno da se radi o specifičnosti koja važi na teritoriji Republike Hrvatske. Na takav zaključak upućuje i činjenica da se razvoj poljoprivrede također specifično ponaša, o čemu je bilo riječi ranije. U svakom slučaju valjalo bi istraživanje odnosa industrijskog razvoja i imovinskog kriminala replicirati kako bi se dobio pouzdaniji odgovor na pitanje da li ta komponenta razvoja potiče ili ne ovu vrstu kriminalnog ponašanja. Ako bi ponovljeno istraživanje pokazalo da industrijski razvoj ima neutralan odnos sa imovinskim prijestupima bio bi to rezultat izuzetne vrijednosti. To bi značilo da neki fenomeni u tom razvoju djeluju kontraindikativno na imovinski kriminal pa bi identifikacija tih fenomena i načina njihova djelovanja, naravno opet u posebnom i sasvim drugačije dizajniranom istraživanju, bila od višestruke koristi a rezultati bi se mogli primijeniti na različita područja.

3.3. Krivična djela protiv privrede

Odmah na početku ovog poglavlja jedno neophodno pojašnjenje: delikti protiv privrede, onako kako su definirani zakonskim kriterijem u vrijeme u kojem se vrši ova analiza ne predstavljaju neku zanimljivu vrstu kriminalnog ponašanja. Doduše ti delikti imaju značajan udio u ukupnom broju prijestupa u Republici i stalnu tendenciju porasta ali je ta kategorija sadržajno značajno osiromašena time što u njoj nisu zastupljeni

pravi oblici privrednog kriminaliteta. Naime, bitni oblici napada na imovinu u privredi, po spomenutim zakonskim kriterijima, sankcionirani su kao "krivična djela protiv imovine" pa otuda u ovoj kategoriji dominira krivično djelo "izdavanja čeka bez pokrića" uz ne tako mali udio i krivičnog djela "šumska krada". To su bez sumnje specifični oblici prijestupa koji čitavu ovu kategoriju čine ne osobito zanimljivom za svrhe ove analize. To što u ovu kategoriju, opet po zakonskom kriteriju, spadaju i krivična djela "zaključivanje štetnih ugovora", "nesavjesno poslovanje", "narušavanje jedinstva tržišta" i slično ne može povećati ni zanimljivost a ni relevantnost analize iz jednostavnog razloga što se ta djela javljaju izuzetno i kao pojedinačni slučajevi u cijelom uzorku općina.

Činjenica da u kategoriji prijestupa protiv privrede dominira krivično djelo "izdavanje čeka bez pokrića" čini ovu analizu sasvim specifičnom i vjerojatno određuje stupanj i prirodu odnosa sa uzorkom socio-ekonomskih karakteristika. Pretpostavka da je izdavanje čeka bez pokrića krivično djelo blisko imovinskom kriminalu te da se zbog toga mogu očekivati slične povezanosti, bar po sadržaju, nije se pokazala ispravnom. Podaci koje navodimo u tabeli broj 3 sugeriraju potpunu nezavisnost ovih prijestupa od praktično svih socio-ekonomskih dimenzija, osim razvoja industrije. Rezultat toga je činjenica da multipla korelacija između uzorka socio-ekonomskih karakteristika i tih prijestupa nije značajno različita od nule pa možemo tvrditi da će tih prijestupa u pojedinim općinama biti više ili manje neovisno od razvoja turizma, poljoprivrede, željezničkog prometa, stambene izgradnje i drugih parametara razvoja čiji odnos sa kriminalnim ponašanjem analiziramo.

Tablica 3.

Povezanost krivičnih djela protiv privrede i socio-ekonomskih karakteristika

Red.br.	FAKTORI	R	R _P	beta	F beta
1.	RAZVOJ TURIZMA	-.127	.001	.001	-.308
2.	GUSTOĆA NASELJENOSTI	-.003	.057	.065	-.008
3.	RAZVOJ POLJOPRIVREDE	.139	.136	.140	.338
4.	ROBNI ŽELJEZN. PROMET	.009	.085	.087	.022
5.	RAZVOJ OSNOVNOG ŠKOL.	.178	.189	.197	.432
6.	STAMBENA IZGRADNJA	-.082	-.033	-.033	-.199
7.	RAZVOJ ZDRAVSTVA	-.087	-.033	-.038	-.212
8.	STUPANJ URBANIZACIJE	-.118	-.106	-.121	-.285
9.	RAZVOJ INDUSTRIJE	-.209	-.202*	-.216	-.506
10.	VRIJEDNOST OSN. SREDS.	-.024	-.007	-.008	-.059
11.	RAZVOJ VOČAR. I VIENOGR.	-.161	-.158	-.161	-.391
12.	PROMET PUTNIKA ŽELJEZN.	.174	.128	.134	.421
	delta=17.07		R _m =.431		Q=.142

Jedina značajna povezanost koja postoji između socio-ekonomskih karakteristika i ovih delikata je ona, kako je već rečeno, koju ima razvoj industrije. Smjer te povezanosti pokazuje da industrijski razvoj nekog područja istovremeno prati smanjenje privrednih delikata. Razina povezanosti je, međutim, izuzetno niska i govori da između razvoja industrije i privrednih delikata postoji svega oko 4% zajedničke varijance. No više od smjera i razine povezanosti našu pažnju privlači činjenica da razvoj industrije neposredno utječe na ovu vrstu privrednih delikata (značajna parcijalna korelacija i značajan koeficijent parcijalne regresije), odnosno da se razvojem industrije može prognozirati status tih delikata. Nažalost, i to prognoziranje je, zbog opisane razine povezanosti, vrlo ograničenog dometa pa pravilnost o kojoj je riječ više ima teorijski značaj nego što predstavlja rezultat od praktične koristi.

3.4. Krivična djela protiv dostojanstva ličnosti i morala

Za odnos između delikata protiv dostojanstva ličnosti i morala ili popularno nazvanih seksualnih delikata i razvoja, postoji naglašen istraživački interes. Ali ne toliko zato što su ovi delikti česti. Naprotiv, i po frekvenciji osuđenih osoba i po njihovom udjelu u ukupnom kriminalu ovih delikata ima malo i imaju sve odlike distribucije rijetkih slučajeva. Naravno, govorimo o otkrivenom i pravomoćno presuđenom seksualnom kriminalitetu. Naglašeni istraživački interes proizlazi, međutim, iz činjenice da ovi delikti predstavljaju teške oblike prijestupničkog ponašanja zbog specifičnih i teških fizičkih i psihičkih posljedica koje nastaju njihovim izvršenjem.

Karakter distribucije rijetkih slučajeva ovih delikata proizlazi iz jednostavnog razloga što je tamna brojka (broj neotkrivenih djela) kod ovog kriminaliteta, poglavito zbog toga što žrtve izbjegavaju prijavljivanje počinitelja ovih djela, vrlo velika. Tu tamnu brojku ne bismo spominjali da ona ne utječe na stupanj povezanosti sa

socio-ekonomskim karakteristikama. I to na više načina. Prvo, smanjen varijabilitet seksualnih prijestupa, nastao kao posljedica tog neotkrivanja, "favorizira" niže stupnjeve povezanosti nego što oni stvarno jesu. Drugo, i čini nam se važnije, veličina tamne brojke sigurno je u nekakvom odnosu sa efikasnošću u radu organa gonjenja i pravosudnih organa pa vjerojatno i sa kulturnim obilježjima pojedinih područja što također može dati specifičnu sliku u povezanosti sa komponentama razvoja.

Zbog ovoga što smo naprijed naveli nije relano očekivati da između socio-ekonomskih karakteristika i seksualnih delikata postoje neke povezanosti većeg reda veličine. No nije ih relano očekivati i zbog osnovane pretpostavke da u etiologiji seksualnih delikata prevladavaju personalni i mikrosocijalni fenomeni čiji korjeni nisu u društveno-ekonomskom nego u sasvim drugom tipu razvoja. Smatramo naime, da su seksualni delikti, bez obzira što oni mogu biti uvjetovani i kretanjem u društvenom i ekonomskom razvoju, odnosno što mogu biti, a vjerojatno i jesu, donekle rezultat interakcija između individualnih motiva i provokativnih situacija danih razvojem, prvenstveno utemeljeni strukturama ličnosti njihovih počinitelja i povezanosti tih struktura sa mikrosocijalnim i situacionim faktorima.

Da li zbog smanjenog varijabiliteta ili zbog toga što su razvojne odrednice sekundarnog značaja tek ukupnim socio-ekonomskim prostorom, koga reprezentiraju spomenutih 12 socio-ekonomskih karakteristika, može se objasniti svega oko 30% varijance seksualnih delikata. Time je teza o niskim povezanostima razvoja i ovih delikata potvrđena. Još bolja potvrda te teze dobiva se kad se analiziraju pojedinačne povezanosti dane u narednoj tabeli. Iz nje je, naime, vidljivo da polovina socio-ekonomskih karakteristika ima nulte veze sa ovim deliktima i da postojeću razinu objašnjene varijance seksualnih delikata praktično dugujemo dvjema socio-ekonomskim komponentama: razvoju turizma i razvoju poljoprivrede.

Tablica 4.

Povezanost seksualnih delikata i socio-ekonomskih karakteristika

Red.br.	FAKTORI	R	R _p	beta	F beta
1.	RAZVOJ TURIZMA	.367*	.269*	.384*	.655
2.	GUSTOĆA NASELJENOSTI	.021	-.098	-.101	.038
3.	RAZVOJ POLJOPRIVREDE	.271*	.411*	.418*	.483
4.	ROBNI ŽELJEZN. PROMET	-.035	-.156	-.146	-.062
5.	RAZVOJ OSNOVNOG ŠKOL.	.030	.065	.061	.054
6.	STAMBENA IZGRADNJA	.197*	.090	.083	.352

Nastavak tablice 4.

7.	RAZVOJ ZDRAVSTVA	.197*	.097	.101	.345
8.	STUPANJ URBANIZACIJE	.138	.016	.016	.246
9.	RAZVOJ INDUSTRIJE	-.028	-.045	-.043	-.051
10.	VRIJEDNOST OSN. SREDS.	-.241*	-.016	-.018	.430
11.	RAZVOJ VOĆAR. I VINOGR.	.002	.054	.050	.004
12.	PROMET PUTNIKA ŽELJEZN.	-.217*	-.097	-.091	-.386
		delta=31,56	$R_m = .561$	$Q = .000$	

Te dvije socio-ekonomske karakteristike imaju najviše korelacije s ovim deliktima a smjerovi povezanosti nesumljivo pokazuju da će seksualnih delikata biti više u područjima s razvijenim turizmom i s razvijenom poljoprivredom. Njihove značajne parcijalne korelacije upućuju na zaključak da seksualni delikti i neposredno ovise od njih, odnosno da će razvoj turizma i razvoj poljoprivrede neposredno utjecati na javljanje i povećanje broja tih delikata. Činjenica da razvoj turizma i razvoj poljoprivrede imaju ne samo najveću paralelnost s ovim deliktima nego i neposrednu ulogu u njihovom nastajanju, a samim tim i ulogu u njihovom predviđanju, ponovno dokazuje da ove dvije komponente imaju najviše izražen kriminogeni karakter, potvrđen uostalom i u njihovim odnosima s ranije analiziranim tipovima prijestupa, imovinskim na primjer. Odnos razvoja turizma i seksualnih delikata je relativno lako razumljiv, ako se poslužimo postulatima teorije oportunitizma, jer tijekom turističke sezone postoji i dovoljno motiviranih pojedinaca i dovoljno provocirajućih situacija za vršenje tih prijestupa. Nešto teže je međutim objasniti odakle povećan broj ovih delikata u poljoprivrednim područjima. Podaci koje imamo na raspolaganju ne omogućuju tu vrstu analize, ali je moguće postaviti nekoliko hipoteza za koje bi se reklo da su dosta osnovane. Od svih njih nama se čini najvjerojatnijom ona da razvoj poljoprivrede stvara poseban tip subkulture, čije su karakteristike pomiješani vrijednosni sustavi grada i sela, obilna upotreba alkohola, mentalitet na granici primitivizma ili bliži novokomponiranom i slično, te da na taj način razvoj poljoprivrede dovodi do povećanja broja ovih djela. Naravno, ne treba isključiti ni mogućnost sasvim drugačijeg a možda i specifičnog načina djelovanja ovog tipa razvoja. Sigurno je, međutim, da odnos razvoja poljoprivrede i ovih djela, kao uostalom i odnos sa imovinskim krivičnim djelima, zaslužuje posebno istraživanje u kojem bi centralni problem bio da se otkriju mehanizmi preko kojih taj tip razvoja povećava kriminalno ponašanje. To, naravno, isto vrijedi i za razvoj turizma. U oba slučaja takva istraživanja bi omogućila da se adekvatnije kreiraju

preventivne akcije koje bi umanjile ili otklonile njihov kriminogeni utjecaj budući da usporavanje razvoja poljoprivrede ili turizma ne dolazi u obzir.

Osim razvoja turizma i poljoprivrede sa seksualnim deliktima su povezane još četiri socio-ekonomske karakteristike: razvoj zdravstva, stambena izgradnja, vrijednost osnovnih sredstava i promet putnika željeznicom. Njihovi koeficijenti povezanosti su, međutim, tako niski da ta povezanost nema nekog praktičnog značaja. Osim toga ove karakteristike nemaju značajne parcijalne korelacije pa se može govoriti samo o izvjesnoj paralelnosti tih komponenti razvoja i seksualnih delikata ali ne i o njihovom utjecaju na te delikte. Sve u svemu čini se da se odnos razvoja i seksualnih delikata praktično svodi na ulogu i doprinos razvoja turizma i poljoprivrede a spomenute četiri dimenzije razvoja, sudeći i po visini njihovih linearnih korelacija i po izostanku neposrednog utjecaja na ove delikte, možemo mirne duše pridružiti skupini onih čija je povezanost sa ovim deliktima potpuno izostala. Tu skupinu čine: gustoća naseljenosti, razvoj robno željezničkog prometa, razvoj osnovnog školstva, stupanj urbanizacije, razvoj voćarstva i vinogradarstva i razvoj industrije. I dok je odsutnost povezanosti većine od ovih komponenata sasvim razumljiva, potpuno je nejasno zašto se razvoj industrije tako ponaša. Osim izuzetno niske povezanosti s krivičnim djelima protiv života i tijela, reda veličine .213, ovaj tip razvoja nema povezanosti ni sa jednom drugom vrstom prijestupa pa ni sa seksualnim deliktima. Ponovna inspekcija ulaznih podataka pokazuje da je faktor "razvoj industrije" definiran brojem industrijskih radnika i dohotkom od industrije, dakle na korektan način, da je korektno interpretirano njegovo značenje ali usprkos tome on nije povezan niti s jednim oblikom kriminala. To sistematsko izostajanje povezanosti ne može biti slučajno (ne vrijedi hipoteza da je definiran malim brojem varijabli jer i drugi su faktori definirani sa po dvije varijable pa imaju značajne korelacije) ali objašnjenje za to zaista ne vidimo. Kriminološka literatura također ne ide u prilog izostajanju povezanosti jer veliki broj autora tvrdi da razvoj in-

dustrije može biti i jeste kriminogeni faktor. Osim toga već smo spominjali da je u prethodno navedenom radu Leonea, Radovanovića i suradnika taj tip razvoja imao izrazit utjecaj na nekoliko oblika kriminalnog ponašanja. Sve u svemu čini se da metodoloških a ni drugih razloga za sistematsko izostajanje povezanosti ove komponente razvoja nema, pa nam ne ostaje ništa drugo do da takav rezultat, ovom prilikom ali i kad se radi o drugim vrstama delikata, smatramo specifičnom odlikom u razvoju Hrvatske. Smatramo, međutim, da bi takav rezultat bilo neophodno provjeriti i posebno dizajniranim istraživanjem na primarnim podacima. Bilo bi dragocjeno ako bi to istraživanje pokazalo da postoje fenomeni koji sprečavaju očekivani negativan utjecaj razvoja industrije.

3.5. Krivična djela ugrožavanja sigurnosti javnog prometa

Krivična djela ugrožavanja javnog saobraćaja spadaju u one oblike kriminalnog ponašanja koji su vrlo brojni i masovno prisutni u svakodnevnom životu. Iz toga razloga ova krivična djela privlače veliku pažnju. Ali ne samo zbog toga. Ljudske žrtve i materijalne štete koje nastaju činjenjem ovih djela nisu usporedivi ni sa jednim drugim oblikom kriminala i daleko nadilaze pitanja o učestalosti ili položaju u strukturi ostalog kriminaliteta. Osim toga osnovano je pretpostaviti da su ovi delikti dosta ovisni o razvoju, jer je određena razina razvoja i materijalnog bogatstva preduvjet njihovog činjenja, pa je i to razlog zašto postoji pojačano zanimanje za njih. Time naravno, ne želimo kazati kako su prometni delikti

prvestveno u funkciji društveno-ekonomskog razvoja jer ima mnogo istraživanja koja pouzdano utvrđuju značajan udio i drugih faktora a prije svega onih psihološke naravi. Podsjetimo konačno da su i najpoznatije teorije prometnih udesa, pa time i prometnih delikata, nikle u području psihologije: teorija sklonosti, teorija stresa, teorija socijalne klime i druge.

Odnos između prometnih delikata i razvoja ispitivan je, kao uostalom i kod prethodnih vrsta krivičnih djela, preko povezanosti sa dvanaest socio-ekonomskih karakteristika ekstrahiranih od 55 indikatora razvoja. Dobivena multipla korelacija reda veličine .614 pokazuje da se s tih dvanaest karakteristika može objasniti oko 38% varijance ovih delikata. Ta veličina zajedničke varijance svakako nije za podcjenjivanje i potvrđuje tezu o relevantnosti razvojnih odrednica za ugrožavanje sigurnosti javnog prometa. Moramo, međutim, priznati da smo očekivali nešto višu razinu povezanosti. Postojeća razina može se smatrati tek zadovoljavajućom s obzirom na logičku povezanost razvojnih karakteristika i prometnih delikata, odnosno s obzirom na potencijalni doprinos ekonomskih činitelja frekvenciji prometa i odnosa te frekvencije i prometnih udesa. No i ta veličina zajedničke varijance, kako pokazuje struktura regresijskih faktora najbližeg ovim deliktima, nije rezultat djelovanja svih ili većine razvojnih odrednica. Iza varijacija prometnih delikata ne stoji neki generalni faktor razvoja nego samo mali broj komponenti pa se može tvrditi da razvoj doprinosi ovim deliktima tako što pojedini njegovi aspekti stvaraju povoljne okolnosti da do prometnih udesa sa obilježjima krivičnih djela češće dode.

Tablica 5.

Povezanost prometnih delikata i socio-ekonomskih karakteristika

Red.br.	FAKTORI	R	R _p	beta	F beta
1.	RAZVOJ TURIZMA	-.164	-.040	-.052	-.267
2.	GUSTOĆA NASELJENOSTI	.027	-.123	-.122	.044
3.	RAZVOJ POLJOPRIVREDE	.563*	.511*	.525*	.916
4.	ROBNI ŽELJEZN. PROMET	.027	.001	.001	.044
5.	RAZVOJ OSNOVNOG ŠKOL.	-.228*	-.023	-.021	-.372
6.	STAMBENA IZGRADNJA	.083	.046	.040	.135
7.	RAZVOJ ZDRAVSTVA	-.060	.064	.064	-.098
8.	STUPANJ URBANIZACIJE	-.304*	-.181	-.181	-.494
9.	RAZVOJ INDUSTRIJE	.133	.124	.113	.217
10.	VRIJEDNOST OSN. SREDS.	-.042	.018	.019	-.069
11.	RAZVOJ VOĆAR. I VINOGR.	.053	.039	.034	.086
12.	PROMET PUTNIKA ŽELJEZN.	-.009	-.147	.133	-.014
	delta=37.79		R _m =.614		Q=.000

Zajedničku varijancu razvojnih odrednica i prometnih delikata, kako pokazuje prethodna tabela, praktično dugujemo "razvoju poljoprivrede". Ta socio-ekonomska komponenta ima daleko najveću projekciju na regresijski faktor najbliži prometnim deliktima (.916) i u suštini ga ona sama i definira. Suglasno tome ova dimenzija (razvoj poljoprivrede) ima i substancijalnu linearnu korelaciju sa ovim deliktima (.563) čiji smjer povezanosti jasno pokazuje da će tih delikata biti značajno više u poljoprivredno razvijenim područjima, odnosno u onim područjima gdje gledano u odnosu na ukupan broj stanovnika, ima dosta radnika u poljoprivredi i gdje je visok dohodak od poljoprivrede.² Time se ponovno potvrđuje više puta zapažena pravilnost da je ova socio-ekonomska karakteristika na području Republike Hrvatske bitna odrednica javljanja i učestalosti kriminalnog ponašanja. Razlozi takvog odnosa između ponašanja, a podsjetimo da je do sada pravilnost istog značenja konstatirana kad se radi o imovinskim, seksualnim i saobraćajnim deliktima te da ista pravilnost, kako će se vidjeti i nešto kasnije, postoji kad su u pitanju recidivizam, bezuvjetne i uvjetne sankcije a onda i mjere sigurnosti, vjerujemo da će privući pažnju istraživača i možda biti poticaj da se na primarnim podacima odgovori na pitanje koji su to mehanizmi preko kojih razvoj poljoprivrede povećava vjerojatnost kriminaliteta. Takva istraživanja bila bi tim značajnija što između razvoja poljoprivrede i većine delikata, a ovog puta i prometnih delikata, ne postoji obična povezanost, odnosno obična paralelnost. Ova socio-ekonomska karakteristika, naime, ima značajne i doista visoke parcijalne korelacije s većinom krivičnih djela što praktično znači da između nje i ovih djela postoji neposredna povezanost, odnosno da se s razvojem poljoprivrede može predvidjeti i značajan obujam kriminalnog ponašanja. No bez obzira što sekundarni podaci kojima raspolažemo ne omogućavaju da se preciznije opiše sadržaj odnosa poljoprivrednog razvoja i kriminalnog ponašanja, može se s velikom izvjesnošću pretpostaviti da faktor imenovan kao "razvoj poljoprivrede" ne sadrži varijancu samo te vrste razvoja. On, po našem mišljenju, sumira više aspekata razvoja, između ostalog recimo "industrije hrane" i utjecaje fenomena različite prirode koji mogu biti potencijalni činitelji kriminaliteta (na primjer migracije radne snage i problema koji nastaju u vezi sa migracijom i slično). Te pretpostavke mogu se, međutim, provjeriti samo drugačije dizajniranim istraživanjima i na primarnim podacima. Naše zalaganje za takva istraživanja nisu samo plod istraživačke radoznalosti nego prije svega činjenice da snažan

utjecaj razvoja poljoprivrede na kriminalno ponašanje omogućuje, uz uvjet poznavanja mehanizama preko kojih razvoj poljoprivrede djeluje, kretanje adekvatnih preventivnih akcija kako bi se to djelovanje držalo pod kontrolom.

Osim razvoja poljoprivrede ostale socio-ekonomske karakteristike imaju ili nultu povezanost s promatranim deliktima ili je ta povezanost tako niska i tako trivijalnog značaja da nije vrijedna spomena. Jedina povezanost koja je vrijedna spomena je negativna povezanost s razvojnom karakteristikom identificiranom kao "stupanj urbanizacije". Niska razina te povezanosti (-.304) i nije nekakvo iznenađenje ali negativan smjer te povezanosti, bar prividno, jest. Taj negativan smjer govori da je u urbanim sredinama srazmjerno manje prometnih delikata ali ako se ima u vidu da se u urbanim centrima opreznije vozi, da se događa razmjerno dosta prometnih udesa ali onih koja nemaju obilježja krivičnih djela nego prekršaja onda i ta negativna povezanost ne izgleda tako nelogična kao što se na prvi pogled čini.

3.6. "Ostali delikti"

Kategoriju "ostali delikti" sačinjavaju sva kriminalna ponašanja koja po pozitivnom zakonodavstvu nisu sankcionirana kao krivična djela protiv života i tijela, imovine, privrede, dostojanstva ličnosti i morala te ugrožavanje sigurnosti javnog prometa. Već sama činjenica da su izvan ove kategorije ostali svi glavni oblici kriminalnog ponašanja govori da ona ne predstavlja ni sa praktičnog a ni sa istraživačkog stajališta zanimljiv fenomen. Razlog zbog čega je ta kategorija ipak uvrštena u uzorak zavisnih varijabli i zbog čega na ovom mjestu analiziramo njene odnose sa razvojnim karakteristikama prije svega je metodološke naravi: njenim izostavljanjem kriminalno ponašanje ne bi predstavljalo cjelinu pa bi se moglo zamjeriti da nije poznata kompletna slika tog odnosa. Ali i ne samo to. Njen odnos s razvojem moguće je uzeti kao indirektan dokaz da su prethodni rezultati bili valjano i pouzdano procijenjeni. Naime, kategorija "ostali delikti" toliko je heterogerna po svome sastavu da nije bilo logično očekivati neki značajan utjecaj toga razvoja na te vrste kriminalnog ponašanja. Između ostalog i zbog toga što su moguća potiranja razvojnih utjecaja. Ta se pretpostavka pokazala kao sasvim osnovana i, kako proizlazi iz naredne tabele, dvanaest socio-ekonomskih karakteristika ne omogućuje bilo kakvo predviđanje, bilo javljanja, bilo učestalosti tih "ostalnih delikata".

² Faktor "razvoj poljoprivrede" definiran je upravo ovim varijablama.

Tablica 6.

Povezanost "ostalih delikata" i socio-ekonomskih karakteristika

Red.br.	FAKTORI	R	R _p	beta	F beta
1.	RAZVOJ TURIZMA	-.201	-.102	-.154	-.463
2.	GUSTOĆA NASELJENOSTI	-.156	-.209	-.239	-.360
3.	RAZVOJ POLJOPRIVREDE	.156	.117	.119	.361
4.	ROBNI ŽELJEZN. PROMET	-.108	-.129	-.131	-.249
5.	RAZVOJ OSNOVNOG ŠKOL.	-.216	-.073	-.073	-.500
6.	STAMBENA IZGRADNJA	.007	.067	.067	.017
7.	RAZVOJ ZDRAVSTVA	-.025	.126	.144	-.058
8.	STUPANJ URBANIZACIJE	-.149	-.006	-.007	-.344
9.	RAZVOJ INDUSTRIJE	.097	.156	.163	.224
10.	VRIJEDNOST OSN. SREDS.	-.108	.039	.047	-.249
11.	RAZVOJ VOĆAR. I VINOGR.	.146	.200	.203	.338
12.	PROMET PUTNIKA ŽELJEZN.	.213	.145	.150	.492
	delta=18.81		R _m =.433		Q=.085

Takav zaključak nesumnjivo stoji, neovisno što je multipla korelacija reda veličine .433, budući da dobijena povezanost nije značajna na razini određenoj za testiranje značajnosti koeficijenta korelacije (.05). Izostanak povezanosti, sam po sebi, ne mora značiti rezultat manje vrijedan pažnje. U ovom slučaju on jasno pokazuje da neklasični oblici kriminala ne ovise od većine razvojnih komponenti pa čak i od one kao što je razvoj poljoprivrede, koja predstavlja snažnu determinantu skoro svih oblika kriminalnog ponašanja. Korjene tih preostalih oblika kriminala valja, dakle, tražiti u nekom drugom području a ne u području razvoja. Naravno, pod pretpostavkom da je traganje za ovim korjenima zanimljivo i svrsishodno budući da na prirodu ovih krivičnih djela i njihov marginalni značaj u odnosu na ukupni kriminalitet.

3.7. Recidivizam

S kriminološkog stališta gledano, recidivizam je pouzdan indikator kriminalnog ponašanja u nekom društvu. S psihološkog stajališta gledano recidivizam je prije svega indikator težine individualnog kriminalnog ponašanja. No bilo da je u pitanju jedno ili drugo značenje, a vjerojatno oba, recidivizam može na valjan način opisati osnovane tendencije u kreiranju kriminaliteta i stanje u kriminalnoj politici neke sredine. Podsjetimo, naime, da su osnovni ciljevi kriminalne politike, pored ostaloga, smanjenje recidivizma te da se efikasnost kriminalne politike upravo mjeri stopom recidivizma.

Da li će podaci o recidivizmu više sadržavati varijancu kretanja kriminaliteta ili varijancu efikasnosti krimi-

nalne politike u izvjesnom stupnju će vjerojatno ovisiti i o definiciji toga fenomena. Nažalost, i u ovom slučaju, kao uostalom i kod svih fenomena, moguće su različite definicije. Ovdje nije prilika da se o njima raspravlja ali moramo spomenuti da se kriminološke definicije dosta razlikuju od onih krivično-pravnih i da pristup od koga se polazi ima značajne implikacije i na rezultate koji se dobivaju. Budući da se ovaj rad temelji na sekundarnim podacima, dakle na podacima koje registrira službena statistika, definicija recidivizma praktično je određena unaprijed - prirodom tih podataka. Drugim riječima, recidivizam je određen kao broj osoba na području neke općine kojima su izrečene dvije ili više pravomoćnih sudskih presuda za neko od krivičnih djela predviđenih pozitivnim krivičnim propisima. Takva definicija recidivizma očigledno aproksimira i kretanje kriminaliteta i efikasnost kriminalne politike. Rezultati povezanosti s komponentama razvoja, čija prezentacija neposredno slijedi, možda će pružiti odgovor na pitanja koja varijanca preteže ali ono što je sigurno to je da ovakva definicija ne aproksimira težinu individualnog kriminalnog ponašanja, ili bar ne neposredno, jer ulazni podaci nisu kodirani tako da govore koliko je puta bio kažnjen konkretan pojedinac.

Analiza interkorelacija među ovisnim varijablama pokazuje da recidivizam prati bilo koju vrstu kriminalnog ponašanja ili, drugim riječima, da se recidivisti regrutiraju i među počiniteljima krvnih delikata (.321), delikata protiv privrede (.353), seksualnih (.377) pa i ostalih delikata (.410). No, najveći broj recidivista potječe iz kategorije imovinskih (.575) i prometnih prijestupnika (.460). Otuda je logično pretpostaviti da će odnos reci-

divizma i socio-ekonomskih karakteristika biti sličan odnosu ovih karakteristika i imovinskih i prometnih delikata. Pri tome ne mislimo toliko na sličnost u obujmu zajedničke varijance koliko na vrstu razvojnih komponenti s kojima je recidivizam povezan i smjer te povezanosti.

Ta se pretpostavka, međutim, pokazala samo djelomično točnom. Iz tabele koja slijedi može se vidjeti da dvanaest socio-ekonomskih karakteristika daje multi-

plu korelaciju s recidivizmom reda veličine .574 što praktično znači da je obujam zajedničke varijance 33%. Interesantno je da taj obujam zajedništva između recidivizma i razvojnih odrednica mnogo bliži obujmu zajedničkog ovim odrednicama i prometnim deliktima (38%) nego ovih odrednica i imovinskih delikata (52%) iako se najviše recidivista regrutira među počiniteljima baš imovinskih delikata.

Tablica 7.

Povezanost recidivizma i socio-ekonomskih karakteristika

Red.br.	FAKTORI	R	R _p	beta	F beta
1.	RAZVOJ TURIZMA	.001	.056	.077	.003
2.	GUSTOĆA NASELJENOSTI	.022	-.131	-.134	.039
3.	RAZVOJ POLJOPRIVREDE	.461*	.481*	.503*	.801
4.	ROBNI ŽELJEZN. PROMET	-.067	-.087	-.079	-.116
5.	RAZVOJ OSNOVNOG ŠKOL.	-.204*	.084	-.077	-.355
6.	STAMBENA IZGRADNJA	.109	.077	.071	.190
7.	RAZVOJ ZDRAVSTVA	.189	.207	.212	.330
8.	STUPANJ URBANIZACIJE	-.127	-.051	-.052	-.222
9.	RAZVOJ INDUSTRIJE	-.002	-.060	-.056	-.005
10.	VRIJEDNOST OSN. SREDS.	-.017	-.014	-.125	-.031
11.	RAZVOJ VOĆAR. I VINOGR.	-.006	-.012	-.011	-.010
12.	PROMET PUTNIKA ŽELJEZN.	.001	-.047	-.044	.003
	delta=33.05		R _m =.574		Q=.000

Iako se za obujam zajedničke varijance od 33% ne može reći da je naročito visok ili da je rezultat koji izaziva ushićenje istraživača, on svakako nije za zanemarivanje. Ako trećina fenomena recidivizma koji po logici stvari u osnovi mora imati i dosta mikrosocijalnih ili personalnih odrednica ovisi od makrosocijalnih činitelja, onda se može tvrditi da je to značajan nalaz sa stajališta razumijevanja korjena toga fenomena. Analiza projekcija na regresijski faktor najbliži recidivizmu (F beta koeficijent) pokazuje, međutim, da nema ni govora o ovisnosti recidivizma od generalnog faktora razvoja, odnosno od razvoja uopće. Taj faktor praktično jedino određuje razvoj poljoprivrede pa se može tvrditi da je recidivizam prije svega rezultat ovog tipa razvoja, odnosno onih činitelja koje sadrži ovaj tip razvoja. Ovakav zaključak nesumnjivo potvrđuje i linearna korelacija između ovog razvoja i recidivizma reda veličine .461. Iz predznaka te povezanosti proizlazi da će recidivista biti značajno više paralelno s razvojem poljoprivrede a značajna parcijalna

korelacija (.481) i koeficijent parcijalne regresije (.503) sugeriraju da razvoj poljoprivrede neposredno utječe na broj recidivista te da omogućuju njegovo predviđanje. Time se ponovno potvrđuje ranije opažena pravilnost da su razvoj poljoprivrede i fenomeni koje on sadrži glavni kriminogeni faktori iz makro-socijalnog područja na teritoriji Republike Hrvatske. Osim razvoja poljoprivrede praktično ni jedna razvojna komponenta nema povezanost vrijednu spomena i to je, čini nam se, bitna razlika u odnosima između imovinskih delikata, iz kojih se recidivisti najviše regrutiraju i recidivizma s razvojnim odrednicama. Treba, međutim, opet naglasiti da izostanak povezanosti recidivizma s nekim komponentama razvoja predstavlja vrlo značajan rezultat. Mislimo prije svega na povezanost s razvojem turizma, ali i s još nekima, jer taj rezultat svjedoči da ova vrlo važna grana privrede, na globalnoj razini gledano, ne utječe na produženo kriminalno ponašanje i formiranje stabilnih kriminalnih karijera koje su osnovno obilježje recidivizma.

3.8. Uvjetne i bezuvjetne sankcije

Broj uvjetno i bezuvjetno izrečenih krivičnih sankcija na nekom području (općini) bez sumnje donekle govori i o stupnju u kojem je to područje zahvaćeno kriminalitetom. U tome smislu razmatranje povezanosti ovih sankcija sa socio-ekonomskim varijablama također može doprinjeti da se otkriju makro-društveni korijeni kriminalnog ponašanja. Nažalost, ovi podaci ne sadrže jedino varijancu kriminala, nisu, dakle, "čisti" indikatori toga ponašanja, pa o doprinosu socio-ekonomskih faktora saznajemo na posredan način. Drugim riječima, paralelno s kriminalnim ponašanjem ti podaci opisuju i stanje u kriminalnoj politici područja, rad pravosudnih organa i drugo, pa otuda njihove odnose sa socio-ekonomskim karakteristikama ne možemo bez rezerve uzeti kao dokaz da su varijance u kriminalu ovisne o tim karakteristikama. No da izvjestan stupanj tih varijacija dugujemo socio-ekonomskim karakteristikama sigurno možemo tvrditi jer broj izrečenih bezuvjetnih i uvjetnih sankcija značajno aproksimira i kriminalno ponašanje. Taj stav o aproksimaciji i kriminalnog ponašanja temelji se na činjenici da ove dvije varijable imaju substancijalne korelacije sa skoro svim ostalim indikatorima kojima je kriminalitet mjeren.

Tablica 8.

Povezanost uvjetno i bezuvjetno izrečenih sankcija s vrstama krivičnih djela i recidivizmom

Redni broj	VRSTA DJELA	Uvjetne sankcije	Bezuovjetne sankcije
1.	Krvni delikti	.459*	.416*
2.	Imovinski delikti	.456*	.689*
3.	Privredni delikti	.448*	.431*
4.	Seksualni delikti	.269*	.222*
5.	Prometni delikti	.694*	.472*
6.	Ostali delikti	.522*	.501*
7.	Recidivizam	.536*	.592*

Osim što potvrđuju prethodno navedeni stav, podaci u ovoj tabeli omogućuju donošenje još dva, čini nam se važna, zaključka. Prvi je da se bezuvjetne i uvjetne sankcije izriču duž cijelog kontinuuma kriminalnog ponašanja. Drugi je da postoje očigledne razlike u primjeni sankcija ovisno od vrste djela, odnosno da pojedine vrste krivičnih djela favoriziraju jednu ili drugu vrstu sankcija. Tako se, na primjer, može reći da su bezuvjetne i uvjetne sankcije najmanje povezane sa seksualnim deliktima a najviše s imovinskim i prometnim deliktima te recidiviz-

mom. Pri tome je zanimljiv i na prvi pogled sasvim nelogičan podatak koji traži provjeru na materijalu primarnog karaktera, da se kod prometnih delikata po pravilu češće izriču bezuvjetne sankcije a kod imovinskih i recidivista uvjetne. Znajući prirodu ovih djela pomislili bismo da je logično očekivati potpuno obrnut odnos ali ako se ima u vidu da su prometni udesi, koji imaju svojstva krivičnih djela, najčešće počinjeni pod djelovanjem alkohola (kvalificiran umišljaj) i da imaju vrlo teške posljedice po život ljudi, ovi podaci i nisu tako nelogični kako se čini. Bar kad se radi o prometnim deliktima. Što se tiče imovinskih delikata valja voditi računa da među njima dominiraju sitne krađe pa uvjetne sankcije samo prate tu tendenciju. Naš stav o nelogičnosti i potrebi provjere na podacima primarnog karaktera odnosi se prije svega na povezanost recidivizma i vrste sankcija jer tu ne vidimo ni jednog logičnog razloga za dobivenu paralelnost osim ako, naravno, kriminalna politika ne slijedi neku svoju logiku posebnog karaktera. No, bilo kako bilo, za analizu odnosa ovih sankcija i socio-ekonomskih karakteristika, koja (analiza) je prvenstveni cilj ovog rada, dragocjen je podatak da bezuvjetne sankcije "potječu" prije svega iz prometnih delikata i recidivizma³ a da uvjetne sankcije prate imovinske delikte i (također) recidivizam. Kažemo dragocjen podatak jer on može odrediti prirodu odnosa s ovim karakteristikama i jer vrijedi pretpostavka da će taj odnos biti sličan onome koji je opisan kad su analizirani imovinski i prometni delikti, odnosno recidivizam.

Pretpostavku o sličnosti odnosa između uvjetno i bezuvjetno izrečenih sankcija i socio-ekonomskih karakteristika s odnosima koji postoje između ovih karakteristika i pojedinih krivičnih djela moguće je dokazivati tek na razini pojedinačnih povezanosti. Prije toga valja reći da dvanaest socio-ekonomskih karakteristika gledano u globalu značajno utječu na broj i uvjetno i bezuvjetno izrečenih sankcija o čemu svjedoče multiple korelacije reda veličine .555 (kod uvjetnih) i .529 (kod bezuvjetnih sankcija). To praktično znači da se s globalnim dimenzijama razvoja može objasniti oko 30% i jednih i drugih što, ako se uzme u obzir općenitost razvojnih odrednica i priroda varijabli kojima je u ovom slučaju mjereno kriminalno ponašanje, i nije tako niska razina objašnjivosti. Ta razina objašnjivosti je uostalom vrlo bliska onoj koju smo imali između ovih karakteristika i recidivizma, odnosno prometnih delikata pa se i to može uzeti kao jedan od dokaza koji ide u prilog pretpostavci o sličnosti o kojoj smo naprijed govorili. Bitna razlika postoji jedino kad se radi o odnosu imovinskih delikata i razvojnih dimenzija i to iz različitih razloga ali ovo nije najbolja prilika da se o njima diskutira. Ta razlika (u razini zajedničkog variranja) međutim, ne odbacuje

³ Korelacija bezuvjetnih sankcija i recidivizma je također substancijalna i veća nego s drugim varijablama kriminalnog ponašanja.

polaznu hipotezu o sličnosti jer je razlika proizašla iz sličnosti odnosa, prije svega imali u vidu prirodu i smjer visine pojedinih povezanosti a mi smo, govoreći o tih povezanosti.

Tablica 9.

Povezanost broja uvjetno i bezuvjetno izrečenih krivičnih sankcija i socio-ekonomskih karakteristika

Red.br.	FAKTORI	R	R _P	beta	F beta	R	R _P	beta	F beta
1.	RAZVOJ TURIZMA	.010	.046	.064	.018	.176	-.022	-.031	-.333
2.	GUSTOĆA NASELJENOSTI	.206	.081	.084	.371	-.176	-.223*	-.241*	-.332
3.	RAZVOJ POLJOPRIVREDE	.453*	.432*	.446*	.816	.409*	.365*	.372*	.772
4.	ROBNI ŽELJEZN. PROMET	.025	-.066	-.061	.045	-.102	-.073	-.070	-.194
5.	RAZVOJ OSNOVNOG ŠKOL.	-.031	.089	.083	-.056	-.256*	-.095	-.091	-.485
6.	STAMBENA IZGRADNJA	.042	-.013	-.012	.077	.132	.168	.160	.251
7.	RAZVOJ ZDRAVSTVA	.157	.136	.444	.282	-.097	.096	.103	-.184
8.	STUPANJ URBANIZACIJE	-.204	-.172	-.181	-.367	-.242*	-.133	-.142	-.457
9.	RAZVOJ INDUSTRIJE	.051	-.043*	-.041	.093	-.053	-.037	-.036	-.101
10.	VRIJEDNOST OSN. SREDS.	.150	.138	.155	.271	-.099	-.028	-.032	-.185
11.	RAZVOJ VOĆAR. I VINOGR.	.038	.093	.066	.070	-.000	.005	.005	-.000
12.	PROMET PUTNIKA ŽELJEZN.	.093	.093	.088	.168	.079	-.023	-.022	.150
	delta=30.87	R _m =.555		Q=.000		delta=28.05	R _m =.529		Q=.002

Analiza pojedinačnih povezanosti pokazuje da ovaj obujam objašnjivosti uvjetnih i bezuvjetnih sankcija globalnim karakteristikama razvoja praktično dugujemo, kao i više puta ranije kad su u pitanju neki drugi indikatori kriminaliteta, razvoju poljoprivrede. I u ovom slučaju ta socio-ekonomska karakteristika skoro jedina ima značajne korelacije čiji smjer povezanosti jasno pokazuje da će i uvjetno i bezuvjetno izrečenih krivičnih sankcija biti više paralelno s razinom poljoprivredne razvijenosti. Razina povezanosti reda veličine .453 (kod uvjetnih) i .409 (kod bezuvjetnih sankcija) nije tako visok ali nije ni za zanemarivanje s obzirom na sekundarni karakter ulaznih podataka i prirodu varijabli. No značajnije od te razine jest činjenica da razvoj poljoprivrede na broj uvjetnih i bezuvjetnih sankcija utječe neposredno i omogućuje njihovo predviđanje. Takav zaključak proizlazi iz podataka da razvoj poljoprivrede i u jednom i u drugom slučaju ima značajne parcijalne korelacije. Time se ponovno pokazuje da je razvoj poljoprivrede ne samo najvažniji činitelj kriminalnog ponašanja nego i činitelj koji neposredno utječe na to ponašanje bez obzira na način kojim se to ponašanje mjeri tj. izražava. Osim povezanosti s razvojem poljoprivrede uvjetno izrečene sankcije praktično nemaju niti jednu značajnu

korelaciju s bilo kojom od preostalih jedanaest socio-ekonomskih karakteristika. S druge strane, broj bezuvjetnih sankcija ima nisku ali značajnu parcijalnu korelaciju s faktorom identificiranim kao "gustoća naseljenosti" te iste takve linearne korelacije s faktorima "razvoj osnovnog školstva" i "stupanj urbanizacije". Budući da su sve ove povezanosti negativnog smjera može se zaključiti da je broj bezuvjetnih sankcija po pravilu manji u rijetko naseljenim područjima, tj. područjima gdje je veći broj učenika osnovnih škola i područjima s manjim stupnjem urbanizacije. Za sve ove pravilnosti može se, međutim, reći da su očekivane, logične i po svojoj prilici trivijalnog značaja pa im ne treba pridavati neku pažnju, ni s istraživačkog ni s praktičnog aspekta gledano.

3.9. Mjere sigurnosti

Broj izrečenih mjera sigurnosti isto kao i broj izrečenih uvjetnih i bezuvjetnih sankcija, može biti indikator kriminalnog ponašanja ali također i indikator kriminalne politike i rada pravosudnih organa. U ovom radu ta je varijabla tretirana a kao dokaz da ona stvarno sadrži i varijancu kriminalnog ponašanja navodimo njene odnose s drugim ovisnim dimenzijama: vrstom krivičnih djela i recidivizmom.

Tablica 10.

Povezanost broja izrečenih mjera sigurnosti s vrstom krivičnog djela i recidivizma

Redni broj	VRSTA DJELA	Broj izrečenih mjera sigurnosti
1.	Krvni delikti	.181
2.	Imovinski delikti	.351*
3.	Privredni delikti	.111
4.	Seksualni delikti	.184
5.	Prometni delikti	.662*
6.	Ostali delikti	.261*
7.	Recidivizam	.518*
8.	Broj bezuvjetno izrečenih krivičnih sankcija	.553*
9.	Broj uvjetno izrečenih krivičnih sankcija	.299*

Odnosi prikazani u prethodnoj tabeli dobro su poznati većini onih koji se bave problemima kriminologije. Mjere sigurnosti najveću paralelnost pokazuju s prometnim deliktima, recidivizmom i bezuvjetno izrečenim sankcijama. Ti odnosi logična su posljedica prirode ovih varijabli i kriminalne politike svakog

pravosudnog sustava. Naime, većina prometnih udesa koji imaju karakter krivičnih djela normalno bivaju praćeni oduzimanjem prometne dozvole kao mjerom sigurnosti. S druge strane mjere sigurnosti "idu" zajedno s bezuvjetnim sankcijama a ne uvjetnim jer je u činu bezuvjetnosti, kao i u prirodi same mjere sigurnosti sadržana težina kriminalnog ponašanja. Konačno, recidivizam je u svakom procesu suđenja otežavajuća okolnost koja istovremeno može biti i osnova za izricanje mjere sigurnosti.

No odnosi prikazani u ovoj tabeli ne samo da dokazuju postojanje varijance kriminalnog ponašanja u varijabli "mjere sigurnosti" nego pružaju i informacije od značaja za analizu odnosa ove varijable sa socio-ekonomskim karakteristikama. Činjenica da mjere sigurnosti imaju korelaciju s prometnim deliktima reda veličine .662 sugerira da se u našem slučaju u stvari radi o mjeri sigurnosti oduzimanja prometne dozvole ali ne i o drugim mjerama. To dalje znači da će odnosi ove mjere sa socio-ekonomskim karakteristikama biti slični ili skoro preslikani odnosi prometnih delikata i ovih karakteristika. Ova hipoteza očigledno ima logične osnove a njena empirijska potvrda sadržana je u narednoj tabeli u kojoj su dane korelacije između ove mjere sigurnosti i socio-ekonomskih karakteristika.

Tablica 11.

Povezanost broja izrečenih mjera sigurnosti i socio-ekonomskih karakteristika

Red.br.	FAKTORI	R	R _P	beta	F beta
1.	RAZVOJ TURIZMA	-.086	.064	.088	-.152
2.	GUSTOĆA NASELJENOSTI	.052	-.022	-.022	.105
3.	RAZVOJ POLJOPRIVREDE	.401*	.340*	-.334*	.711
4.	ROBNI ŽELJEZN. PROMET	-.081	-.112	-.104	-.144
5.	RAZVOJ OSNOVNOG ŠKOL.	-.325*	-.183	-.173	-.575
6.	STAMBENA IZGRADNJA	.228*	.222*	.208*	.403
7.	RAZVOJ ZDRAVSTVA	.011	.091	.095	.020
8.	STUPANJ URBANIZACIJE	-.290*	-.193	-.203	-.514
9.	RAZVOJ INDUSTRIJE	.094	.010	.010	.167
10.	VRIJEDNOST OSN. SREDS.	-.120	-.130	-.144	-.213
11.	RAZVOJ VOĆAR. I VINOGR.	.022	-.016	-.014	.039
12.	PROMET PUTNIKA ŽELJEZN.	-.030	-.101	-.095	.053
		delta=31.87	R _m =.564	Q=.000	

Prije analize pojedinačnih povezanosti, koje potvrđuju navedenu hipotezu, valja reći da je izricanje mjera sigurnosti, gledano u globalu, u značajnom stupnju povezano sa socio-ekonomskim karakteristikama. Dvanaest socio-ekonomskih karakteristika dalo je multiplu korelaciju reda veličine .564 što praktično znači da te karakteristike objašnjavaju 32% varijance mjera sigurnosti. Analiza pojedinačnih odnosa pokazuje kako se i očekivalo, da najveći stupanj paralelnosti s mjerama sigurnosti ima razvoj poljoprivrede (.401). Sudeći, međutim, po značajnoj parcijalnoj korelaciji (.340) moglo bi se tvrditi da između ovih mjera i razvoja poljoprivrede ne postoji samo jednostavna paralelnost već da razvoj poljoprivrede neposredno doprinosi broju izrečenih mjera te da omogućuje predviđanje toga broja. Ovaj neposredni odnos na prvi pogled izgleda dosta nejasan ali ako imamo u vidu da većina ovih mjera prati prometne delikte i da su ovi delikti ovisni o razvoju poljoprivrede taj odnos postaje razumljiviji. Ostale povezanosti nisu tako zanimljive i čini se da ne doprinose razumijevanju razvojnih korijenja mjera sigurnosti. Štoviše moglo bi se reći da su trivijalnog značaja. Tu prije svega mislimo na odnos onih mjera i razvojnih karakteristika identificiranih kao "razvoj osnovnog školstva" i kao "stupanj urbanizacije". Povezanost mjera sigurnosti s "razvojem osnovnog školstva" (-.325) pokazuje da se ove mjere manje izriču u područjima u kojima postoji dosta stanovnika osnovnoškolskog uzrasta što je i logično budući da analiziramo punoljetni kriminalitet. S druge strane, negativna povezanost sa "stupnjem urbanizacije", koja praktično znači da je ovih mjera u pravilu manje u urbanim

sredinama po našem mišljenju rezultat je iste takve povezanosti prometnih delikata i ove karakteristike o čemu je ranije bilo riječi. Možda jedinu zanimljivu povezanost, osim s razvojem poljoprivrede, mjere sigurnosti imaju s razvojnom karakteristikom identificiranom kao "stambena izgradnja". Ta povezanost ne privlači pažnju svojom visinom (.228) pa ni time što govori kako povećanu stambenu izgradnju prati veći broj mjera sigurnosti, koliko činjenicom da ima neposredni karakter. Naime stambena izgradnja ima značajnu parcijalnu korelaciju (.222) s mjerama sigurnosti što znači da neposredno doprinosi povećanju broja ovih mjera. Taj neposredni odnos očigledno nije rezultat intervenirajućeg utjecaja prometnih delikata, kao u prethodnim slučajevima, jer su stambena izgradnja i ovi delikti u nultim korelacijama, nego nečeg drugog. Podaci kojima raspolažemo ne pružaju velike mogućnosti utvrđivanja što je to drugo ali su moguće neke hipoteze. Jedna od njih, koja nam se čini vjerojatnom, jest da stambena izgradnja potiče imovinski kriminal (ranije utvrđena značajna povezanost) i da su u ovom slučaju u pitanju mjere sigurnosti koje prate taj imovinski kriminal. U prilog tome ide i značajna povezanost mjera sigurnosti i ove vrste kriminalnog ponašanja, veličine .351. No konkretnijih dokaza za to nemamo pa bi bilo značajno i zanimljivo taj odnos izučavati na primarnim podacima. Valja očekivati da bi takva vrsta izučavanja pružila mnoga objašnjenja za rezultate koji su dobiveni kao uostalom i objašnjenja zašto je razvoj poljoprivrede skoro univerzalan kriminogeni faktor na području Republike Hrvatske.

4. LITERATURA

1. Clinard, M., Abbott, D.J. (1973): *Crime in developing countries*, New York, Wiley
2. Merton, R. (1961): *Social problems and sociological theory* - in: Merton, R., Nisbet, R.: *Contemporary social problems*, New York and Burlingame, Harcourt, Brace and World, Inc.
3. Mikšaj-Todorović, Lj. (1992): Promjene kanoničkih relacija socioekonomskih karakteristika i kriminaliteta punoljetnih osoba u Hrvatskoj u osamnaestogodišnjem razdoblju. *Defektologija*, 28, 1- 2, 57-93.
4. Sutherland, E., Cressey, D.R. (1966): *Principles of criminology*, Philadelphia, J.P. Lippincott
5. Uzelac, S. (1992): Utjecaj socioekonomskog razvoja na delinkvenciju maloljetnika u Hrvatskoj. *Defektologija*, 28, 1-2, 35-57.
6. Wolf, B., Hošek, A. (1991): Faktorska struktura indikatora socio-ekonomskog razvoja u Hrvatskoj (osobno priopćenje).

THE INFLUENCE OF THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT ON THE ADULTS' CRIME IN CROATIA

Summary

The relations between 12 dimensions of socio-economic development are elaborated under the multiple regression model on the sample of 100 municipalities in Croatia. These dimensions had been collected in a previous component analysis of 55 development variables and 10 criminal behaviour variables. The conclusion is that agricultural development has the most important criminogenic influence.

KEY WORDS: development, socio-economic features, adults' crime